

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 449

Ekonomia

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2016

Redakcja wydawnicza: Joanna Świrska-Korłub, Jadwiga Marcinek

Redakcja techniczna i korekta: Barbara Łopusiewicz

Łamanie: Beata Mazur

Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronach internetowych

www.pracnaukowe.ue.wroc.pl

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons

Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2016

ISSN 1899-3192

e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-616-9

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

ul. Komandorska 118/120, 53-345 Wrocław

tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl

www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	11
Piotr Adamczewski: Organizacje inteligentne w rozwoju społeczeństwa wiedzy / Intelligent organizations in the development of knowledge society	13
Maciej Banasik: Siła demokracji a władza finansjery na przykładzie kryzysu w Grecji / The strength of democracy vs. the power of high finance on the example of the crisis in Greece	23
Paweł Białynicki-Birula, Łukasz Mamica: Uwarunkowania i efekty polityki przemysłowej w świetle neoweberowskiej koncepcji państwa / Determinants and effects of industrial policy in the context of the neoweberian state model	40
Jan Borowiec: Integracja handlowa jako determinanta synchronizacji cykli koniunkturalnych w strefie euro / Trade integration as a determinant of business cycles synchronization in the Euro Area	52
Malgorzata Bułkowska: Potencjalny wpływ bilateralnych umów handlowych na wzrost gospodarczy UE – przewidywane skutki dla polskiego sektora rolno-spożywczego / Potential impact of the bilateral trade agreements on the economic growth in the EU – expected consequences for the Polish agri-food sector	61
Sławomir Czetwertyński: Produkcja partnerska a nieformalny obrót cyfrowymi dobrami informacyjnymi / Peer production vs. informal distribution of digital information goods	72
Ireneusz Dąbrowski: Mechanizmy sprzężeń zwrotnych i ujęcie cybernetyczne w ekonomii / Feedbacks and cybernetic coverage in economics	86
Tomasz Dębowski: Polityka regionalna Unii Europejskiej w Polsce – teraźniejszość i przyszłość / Regional policy of the European Union in Poland – present and future	96
Wirginia Doryń: Innowacyjność sektora niskiej techniki w krajach Unii Europejskiej – analiza porównawcza / Innovation of the low technology sector in the European Union – a comparative analysis	109
Karolina Dreła: Prekariat – kierunki zmian i wpływ na rynek pracy / Precariat – directions of changes and impact on the labour market	118
Monika Fabińska: Droga kobiet do sukcesu biznesowego w dobie polityki równych szans / Women’s road to business success in the era of equal opportunities policy	130

Maria Fic, Daniel Fic, Edyta Ropuszyńska-Surma: Społeczno-ekonomiczne ograniczenia rozwoju gospodarczego Polski w kontekście pułapki średniego dochodu / Socio-economic constraints of the Polish economic growth in context of the middle-income trap	142
Paweł Głodek: Proces komercjalizacji wiedzy a struktury uczelni wyższej – ujęcie modelowe / Process of knowledge commercialization and university organisational units – model approach.....	155
Aleksandra Grabowska-Powaga: Uwarunkowania kształtowania kapitału społecznego – odniesienia do Polski / Factors that influence social capital – references to Poland.....	169
Alina Grynia: Poziom oraz struktura finansowania działalności badawczo-rozwojowej na Litwie na tle pozostałych krajów UE / Level and structure of investment in research and development in Lithuania in comparison with other countries	177
Mariusz Hamulczuk, Jakub Kraciuk: Procesy globalizacji a wzrost gospodarczy w krajach europejskich / Globalisation processes vs. economic growth in the European countries	191
Anna Horodecka, Liudmyła Vozna: The vulnerability of the labor market as the effect of the human motivation to work / Wrażliwość rynku pracy jako skutek motywacji człowieka do pracy	207
Agata Jakubowska: Instytucjonalne podłoże relacji podmiotów funkcjonujących na rynku / Institutional background of relations between entities on the market	216
Ewa Jaska: Uwarunkowania makroekonomiczne rozwoju rynku reklamy medialnej w Polsce / Macroeconomic conditions for the development of media advertising market in Poland	224
Michał Jurek: Społeczna odpowiedzialność biznesu – ewolucja koncepcji i jej znaczenia / Corporate social responsibility – evolution of the concept and its importance.....	234
Renata Karkowska, Igor Kravchuk: Struktura inwestorów na GPW w Warszawie w kontekście zmian makroekonomicznych i rynkowych / Structure of investors in the Warsaw Stock Exchange in the context of macroeconomic and market changes.....	246
Grażyna Karmowska: Analiza i ocena poziomu ekoinnowacji w nowych krajach członkowskich Unii Europejskiej / Analysis and assessment of the level of eco-innovation in the new member countries of the European Union	257
Dariusz Kielczewski: Racjonalność człowieka gospodarującego w ujęciu koncepcji <i>homo sustinens</i> / Rationality of managing man in the concept of <i>homo sustinens</i>	269

Krystyna Kietlińska: Rola powiatowych urzędów pracy w przeciwdziałaniu bezrobociu w Polsce / The role of district labour offices of work in counter-acting unemployment in Poland	277
Aneta Kisiel: Kształtowanie kapitału ludzkiego – wybrane problemy / Human capital shaping – selected issues	289
Dariusz Klimek: Funkcja ekonomiczna imigracji na polskim rynku pracy / The economic function of immigration on the Polish labor market	300
Paweł Kocoń: Zarządzanie informacją – utajnianiem i ujawnianiem – jako funkcja zarządzania publicznego / Managing the information – encryption and disclosure – as public management functions	310
Anna Kozłowska, Agnieszka Szczepowska-Flis: Weryfikacja hipotezy schumpeterowskiej w kontekście rodzajowej struktury wdrażanych innowacji / Verification of Schumpeterian hypothesis in the context of generic structure of innovations	319
Anna Kozłowska, Agnieszka Szczepowska-Flis: Wpływ wybranych warunków działalności gospodarczej na aktywność innowacyjną przedsiębiorstw / Influence of chosen conditions of economic activity on innovation activity of enterprises	329
Joanna Kudelko: Nowy paradygmat rozwoju w realizacji polityki spójności / New paradigm of development in the implementation of cohesion policy	340
Wojciech Leoński: Rola państwa i instytucji rządowych w promowaniu koncepcji społecznej odpowiedzialności biznesu w Polsce / The role of the state and government agencies in promoting the concept of corporate social responsibility in Poland	350
Renata Lisowska: Kształtowanie przewagi konkurencyjnej małych i średnich przedsiębiorstw poprzez wykorzystanie wzornictwa przemysłowego – doświadczenia województwa wielkopolskiego / Shaping the competitive advantage of small and medium-sized enterprises through the use of industrial design – experience of the Wielkopolskie Voivodeship	358
Irena Łącka: Wkład uczelni i instytutów badawczych w ochronę własności przemysłowej w Polsce w latach 2009-2014 / Input of universities and research institutes on the protection of industrial property in Poland between 2009 and 2014	368
Agnieszka Malkowska: Eksport województwa zachodniopomorskiego – charakterystyka i znaczenie dla regionu / Exports in Zachodniopomorskie Voivodeship – profile and significance for the region	381
Natalia Mańkowska: Usługi e-administracji a konkurencyjność międzynarodowa w wymiarze instytucjonalnym / E-government services and institutional competitiveness	392
Grażyna Michalczuk, Julita Fiedorczyk: Kapitał intelektualny kraju (NIC) – konceptualizacja podejść / National intellectual capital (NIC) – the conceptualization of approach	402

Michał Michorowski, Artur Pollok, Bogumiła Szopa: Przeobrażenia w sferze dochodów gospodarstw domowych w Polsce według grup społeczno-ekonomicznych w latach 1993-2014 / Transformations in household incomes in Poland by socioeconomic groups in 1993-2014	412
Dorota Milek: Przestrzenne zróżnicowanie innowacyjności polskich regionów / Spatial diversity of Polish regions innovativeness	424
Bogumiła Mucha-Leszko: Przyczyny słabego ożywienia koniunktury gospodarczej w strefie euro w świetle hipotezy o nowej sekularnej stagnacji / Causes of the Eurozone's slow economic recovery in the light of new secular stagnation hypothesis	436
Rafał Nagaj: Działania zbiorowe i na rzecz innych – analiza porównawcza polskich, litewskich i hiszpańskich studentów / Collective actions and helping others – comparative analysis of Polish, Lithuanian and Spanish student)	450
Paulina Nowak: Regionalne zróżnicowania poziomu nasycenia w ośrodki innowacji i przedsiębiorczości / Regional variation in the level of saturation in the centers of innovation and entrepreneurship	462
Robert Pietrzykowski: Rozwój gospodarczy państw Europy Środkowej i Wschodniej jako członków Unii Europejskiej / Economic development of countries of Central and Eastern Europe as members of the European Union	476
Elżbieta Pohulak-Żołędowska, Arkadiusz Żabiński: Wykorzystanie idei otwartych innowacji we współczesnych gospodarkach / Open innovation concept in contemporary economies	487
Gabriela Przesławska: Otoczenie instytucjonalne jako czynnik międzynarodowej konkurencyjności kraju oraz inkluzywnego wzrostu / Institutional environment as a factor of country's international competitiveness and inclusive growth.....	498
Malgorzata Raczkowska: Jakość życia w krajach Unii Europejskiej / Quality of life in the European Union	511
Anna Rutkowska-Gurak: Refleksje nad metodologią nauk ekonomicznych / Reflections on the methodology of economic sciences	522
Stanisław Swadźba: Wzrost gospodarczy krajów Azji Południowo-Wschodniej i Unii Europejskiej. Analiza porównawcza / The economic growth of South-East Asia and the European Union. Comparative analysis	536
Anna Sworowska: Współpraca patentowa nauki i biznesu na przykładzie województwa podkarpackiego – analiza sieci / Network analysis of patent cooperation between science and business – the case of Subcarpathian region	547
Monika Szafrńska, Renata Matysik-Pejas: Społeczna odpowiedzialność banków komercyjnych w Polsce wobec środowiska naturalnego / Corpo-	

rate social responsibility of commercial banks in Poland towards the natural environment.....	559
Piotr Szkudlarek: Płeć studentów a ich aktywność społeczna w świetle badań nad kapitałem społecznym / Sex of students and their social activity in the light of research into the social capital	573
Agnieszka Szulc: Instytucje formalne i nieformalne na rynku pracy w Polsce / Formal and informal institutions on the labour market in Poland	584
Andrzej Szuwarzyński: Porównanie efektywności działalności badawczo-rozwojowej w krajach OECD / Comparison of efficiency of research and development in OECD countries	595
Magdalena Szyszko: Oczekiwania bliskie racjonalnym? Współczesne koncepcje kształtowania oczekiwań uczestników rynku / Bounded rationality of expectations? Modern hypotheses of expectations formation of market participants.....	606
Ewa Ślęzak: Migracje Polaków po 2004 roku a gospodarstwa domowe – implikacje teoretyczne i praktyczne / Migrations of the Polish after 2004 vs. the households – theoretical and practical implications	616
Mirosława Tereszczuk: Instrumenty polityki handlowej Unii Europejskiej a polski handel zagraniczny produktami rolno-spożywczymi / Trade policy instruments of the European Union versus the Polish foreign trade in agricultural products	627
Agnieszka Tomczak: Polityka monetarna i fiskalna w warunkach wysokiego zadłużenia / Monetary and fiscal policy in the conditions of considerable indebtedness.....	639
Katarzyna Twarowska: Efekty międzynarodowej koordynacji polityki walutowej w latach 1978-2015 / Effects of international monetary policy coordination in the period 1978-2015.....	652
Zuzanna Urbanowicz: Simulation analysis of the degree of inadequacy in the single monetary policy for the EU economy outside the euro zone / Symulacyjna analiza stopnia nieadekwatności jednolitej polityki pieniężnej dla unijnej gospodarki spoza strefy euro	665
Grażyna Węgrzyn: Absolwenci na europejskim rynku pracy – analiza porównawcza / University graduates at European labour market – comparative analysis	675
Danuta Witczak-Roszkowska: Kapitał społeczny polskich regionów / Social capital of Polish regions.....	686
Katarzyna Włodarczyk: Serwicyzacja konsumpcji w polskich gospodarstwach domowych / Servicization of consumption in Polish households.....	699
Renata Wojciechowska: Between economic triumphalism and anti-economism / Między tryumfalizmem ekonomicznym a antyeconomizmem	709

Malgorzata Wosiek: Migracje międzynarodowe w procesach dostosowawczych na rynkach pracy krajów UE w czasie kryzysu / International migration in the labour market adjustment processes in the EU countries during the crisis	718
Urszula Zagóra-Jonszta: Dwugłos klasyków francuskich na temat podatków – Bastiat i Sismondi / Two voices of French classics about taxes – Bastiat and Sismondi	730
Malgorzata Zielenkiewicz: Konkurencyjność krajów UE w świetle globalnego kryzysu finansowego / Competitiveness of the EU countries in the context of the global financial crisis	740

Wstęp

Z wielką przyjemnością oddajemy do Państwa rąk publikację pt. „Ekonomia”, wydaną w ramach Prac Naukowych Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Opracowanie składa się z 65 artykułów, w których autorzy prezentują wyniki badań w czterech obszarach problemowych analizowanych na poziomie mikro- i makroekonomicznym.

Pierwszy obszar przedstawia rozważania dotyczące rynku pracy i instytucji rynku pracy, a także roli kapitału ludzkiego w gospodarce. Znalazły się tutaj wyniki badań na temat np.: roli urzędów pracy w przeciwdziałaniu bezrobociu, wpływu instytucji formalnych i nieformalnych na rynek pracy, zjawiska prekariatu, sytuacji kobiet na rynku pracy w dobie polityki równych szans czy pozycji absolwentów na europejskim rynku pracy. Drugi obszar dotyczy problemów makroekonomicznych współczesnych gospodarek, często ukazywanych w kontekście analizy sytuacji Polski na tle innych krajów unijnych. W tej grupie artykułów zaprezentowano wyniki analiz dotyczących m.in.: interwencjonizmu monetarnego i fiskalnego w warunkach wysokiego zadłużenia, polityki monetarnej i fiskalnej w krajach unijnych, ograniczeń wzrostu i rozwoju gospodarczego, innowacyjności i przedsiębiorczości, działalności badawczo-rozwojowej oraz roli kapitału intelektualnego kraju. Trzeci obszar tematyczny prezentowanej publikacji stanowią aspekty mikroekonomiczne, omawiając je np. dokonano analizy relacji podmiotów funkcjonujących na rynku, poddano ocenie przeobrażenia w sferze dochodów gospodarstw domowych czy opisano wpływ migracji na gospodarstwa domowe w Polsce. Czwarty obszar obejmuje zaś opracowania dotyczące fundamentów ekonomii, m.in. racjonalności człowieka w ujęciu *homo sustinens*, nowych paradygmatów rozwoju, refleksji nad metodologią nauk ekonomicznych, koncepcji kształtowania oczekiwań uczestników rynku czy analiz poglądów klasyków francuskich na temat podatków.

Książka przeznaczona jest dla pracowników naukowych szkół wyższych, specjalistów w praktyce zajmujących się problematyką ekonomiczną, studentów studiów ekonomicznych oraz słuchaczy studiów podyplomowych i doktoranckich.

Artykuły składające się na niniejszą książkę były recenzowane przez samodzielnych pracowników nauki, w większości kierowników katedr ekonomii. Chcielibyśmy serdecznie podziękować za wnikliwe i rzetelne recenzje, często inspirujące do dalszych badań. Oddając powyższą publikację do rąk naszych Czytelników, wyrażamy jednocześnie nadzieję, że ze względu na jej wszechstronny charakter spotka się ona z zainteresowaniem i przyczyni do rozpoczęcia inspirujących dyskusji.

Jerzy Sokołowski

Monika Szafrńska, Renata Matysik-Pejas

Uniwersytet Rolniczy w Krakowie

e-mails: m.szafranska@ur.krakow.pl; rmatysi@cyf-kr.edu.pl

SPOŁECZNA ODPOWIEDZIALNOŚĆ BANKÓW KOMERCYJNYCH W POLSCE WOBEC ŚRODOWISKA NATURALNEGO

CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY OF COMMERCIAL BANKS IN POLAND TOWARDS THE NATURAL ENVIRONMENT

DOI: 10.15611/pn.2016.449.49

JEL Classification: G21, M14, Q57

Streszczenie: Celem pracy jest identyfikacja i charakterystyka wybranych inicjatyw w zakresie ochrony środowiska, realizowanych przez banki komercyjne w Polsce w ramach koncepcji społecznej odpowiedzialności biznesu, oraz ocena tych działań przez potencjalnych odbiorców. Na potrzeby założonego celu przeprowadzono dwa badania. Pierwsze dotyczyło stopnia zaangażowania się banków w działalność na rzecz ochrony środowiska. Do analizy wybrano 14 największych banków komercyjnych w Polsce. Ocenie poddano działania z 2014 r. Do tego wykorzystano wskaźnik lejkowy. Drugie badanie to sondaż skoncentrowany na opinii osób uczestniczących w badaniach w zakresie rozpoznawalności działań banków w ramach ochrony środowiska (400 respondentów). W opracowaniu materiału empirycznego zastosowano wskaźniki struktury oraz nieparametryczny test Chi kwadrat (χ^2). Rezultaty przeprowadzonej analizy wskazują, że najwięcej działań na rzecz ochrony środowiska jest podejmowanych przez banki w zakresie ekogospodarki.

Słowa kluczowe: CSR, bank, odpowiedzialność ekologiczna.

Summary: The aim of this work is to identify and characterize selected initiatives in the field of environmental protection, implemented by commercial banks in Poland under the concept of corporate social responsibility of business and to evaluate these actions by potential customers. For the sake of the assumed aim two studies were conducted. The first one, concerned the level of banks involvement in nature conservation. For the analysis, 14 largest commercial banks in Poland were chosen. The evaluation assessed activities from 2014. For this purpose a funnel indicator was used. The second study is a survey focused on the opinion of respondents taking part in the studies in terms of recognizability of banks activities in nature conservation (400 respondents). The development of empirical material used the structure indicators and the nonparametric "Chi" square test (χ^2). Most activities are undertaken in the field of eco-economy.

Keywords: CSR, commercial bank, environmental responsibility.

1. Wstęp

Współczesne spojrzenie na społeczną odpowiedzialność biznesu (CSR) pojawiło się w latach pięćdziesiątych ubiegłego wieku i związane było z publikacją Howarda Bowena *Social Responsibilities of the Businessman*. Zauważył on, że skoro działalność przedsiębiorstw wpływa na społeczeństwo, biznes powinien podejmować działania spójne z celami i wartościami społecznymi [Wołczek 2014]. Obecnie idea społecznej odpowiedzialności stała się modna, na czasie, a przedsiębiorstwom nie wypada nie mieć w swoim portfolio marketingowym choćby najmniejszych aktywności prospołecznych, prozdrowotnych czy proekologicznych. Podmioty te starają się zdefiniować powszechne deficyty socjalne i środowiskowe, a następnie podjąć działania mające na celu wypełnienie tych luk. Na szczególną uwagę zasługują tutaj duże banki uniwersalne, które odgrywają w społeczeństwie jednocześnie rolę komercyjną i służebną [Korenik 2009].

Jednym z elementów koncepcji CSR jest ochrona środowiska naturalnego. L. Dziawgo [2010] wyraża opinię, że jest to komponent mało kontrowersyjny i jednocześnie niezwykle popularny. Wydaje się więc szczególnie użyteczny do wykorzystania w rywalizacji w biznesie. Podobnie jak wcześniej inne przedsiębiorstwa produkcyjne i usługowe, obecnie także liczne instytucje finansowe, dostrzegły w tym szansę dla siebie, aby pozytywnie wyróżnić się na rynku w celu utrzymania i pozyskania klientów. Popieranie ochrony środowiska naturalnego przez instytucję finansową może bowiem zwrócić uwagę społeczeństwa na ten właśnie podmiot oraz sprzyjać uzyskaniu większej społecznej aprobaty dla jego działalności. W konsekwencji może to przyciągnąć nowych klientów, wpłynąć na wzmocnienie pozycji rynkowej i zwiększyć wartość firmy.

Celem pracy jest identyfikacja i charakterystyka wybranych inicjatyw w zakresie ochrony środowiska, realizowanych przez banki komercyjne w Polsce w ramach koncepcji społecznej odpowiedzialności biznesu, oraz ocena tych działań przez potencjalnych odbiorców. Głównym motywem podjęcia rozważań była istotność omawianej problematyki, a także aktualność zagadnienia. W 2012 r. Komisja Europejska przyjęła strategię pn. Innowacje w służbie zrównoważonego wzrostu: biogospodarka dla Europy. Jej ważnym komponentem jest poszanowanie wymogów ochrony środowiska naturalnego [European Commission 2012].

2. Założenia metodologiczne badań

Na potrzeby założonego celu przeprowadzono dwa badania. Pierwsze badanie dotyczyło stopnia zaangażowania się banków w działalność zmierzającą do ochrony środowiska. Ocena tych aspektów CSR została wykonana przez autorów w oparciu o literaturę branżową oraz informacje o proekologicznych inicjatywach prowadzonych przez banki komercyjne, zamieszczone na stronach internetowych tych instytucji, a także w raportach na temat CSR. Do analizy wybrano 14 największych ban-

ków komercyjnych w Polsce (pod względem sumy bilansowej). Ocenie poddano działania z 2014 r. [Ranking... 2015]. Do tego celu wykorzystano wskaźnik lejkowy opracowany przez L. Dziawgo [2010].

Drugie badanie to sondaż skoncentrowany na opinii osób uczestniczących w badaniach dotyczący znajomości (rozpoznawalności) działań banków w zakresie ochrony środowiska. W omawianym badaniu wykorzystano technikę wywiadu osobistego. Kwestionariusz ankiety zawierał kilkanaście pytań o charakterze półotwartym i zamkniętym. Badania przeprowadzono w 2014 roku na grupie 400 respondentów. Doboru respondentów dokonano metodą doboru przypadkowego. Wielkość próby ustalono metodą oczekiwanej szczegółowości klasyfikacji krzyżowej w analizie tabularycznej danych [Bazarnik i in. 1992].

Wśród osób, które uczestniczyły w badaniu, 54% stanowiły kobiety, a 46% mężczyźni (tab. 1). W badaniach brały udział tylko osoby pełnoletnie (powyżej 18 roku życia). Prawie 45% badanych stanowiły osoby w wieku od 18 do 35 lat, 36% osoby, których wiek zawierał się w przedziale od 36 lat do 55 lat. Natomiast co piąty respondent miał powyżej 55 lat. Najlicniejsza grupa respondentów miała wykształcenie wyższe (49%). Osoby z wykształceniem średnim stanowiły 36% ogółu badanych. Pozostali respondenci deklarowali wykształcenie zawodowe. Wysoki udział w badaniach osób z wykształceniem wyższym wynika z faktu, że osoby te chętniej wyrażały chęć na udział w badaniach. Prawie 60% respondentów to mieszkańcy miast, pozostałe osoby zamieszkiwały obszary wiejskie. Dominującą grupą respondentów były osoby pracujące (2/3 badanych). W badaniach wzięli udział także uczniowie i studenci (19%), emeryci i renciści (9%). Najmniej liczną grupą byli bezrobotni (8%).

Tabela 1. Struktura respondentów

Wyszczególnienie		%
Płeć	kobiety	54
	mężczyźni	46
Wiek	18-35 lat	44
	36-55 lat	36
	56 lat i więcej	20
Wykształcenie	zawodowe	15
	średnie	36
	wyższe	49
Miejsce zamieszkania	miasto	60
	wieś	40
Status zawodowy	osoby pracujące	64
	uczniowie i studenci	19
	emeryci i renciści	9
	bezrobotni	8
Razem		100

Źródło: badania własne, $n = 400$.

W opracowaniu materiału empirycznego zastosowano wskaźniki struktury oraz nieparametryczny test Chi-kwadrat (χ^2) (sondaż).

Wzór 1. Nieparametryczny test χ^2

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^k \frac{(O_{ij} - E_{ij})^2}{E_{ij}},$$

gdzie: O_{ij} – wynik pomiaru w i -tym wierszu j -kolumny,

E_{ij} – wartość oczekiwana w i -tym wierszu j -tej kolumny,

df – stopnie swobody.

Sformułowano hipotezy zerowe H_0 , zakładające niezależność badanych cech. Jeśli po przeprowadzeniu testu zachodziła nierówność $\chi_c^2 \geq \chi_\alpha^2$, hipotezę H_0 o niezależności odrzucano na korzyść hipotezy H_1 , głoszącej zależność rozpatrywanych cech [Kukuła 2003]. Wszystkie hipotezy zerowe testowano przy poziomie istotności $p = 0,05$. Wyniki przeprowadzonej analizy przedstawiono w formie opisowej i graficznej.

3. Charakterystyka koncepcji społecznej odpowiedzialności biznesu w bankach

Nowoczesny ruch społecznej odpowiedzialności biznesu (CSR) rozpoczął się na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku. Dopiero wtedy koncepcja ta zaczęła być integrowana w pełni z podejściem opartym na teorii interesariuszy, zarządzaniu strategicznym i zrównoważonym rozwoju. W Polsce koncepcję CSR w przedsiębiorstwach, w tym również bankach, zaczęto wdrażać po transformacji ustrojowej w 1989 r.

W literaturze spotkać można wiele różnorodnych definicji zagadnienia dotyczącego społecznej odpowiedzialności biznesu. K. Davis i R.L. Blomstrom [1968] uważają, że społeczna odpowiedzialność polega na tym, że przedsiębiorstwa ponoszą nie tylko odpowiedzialność ekonomiczną i prawną, ale są zobowiązane do podejmowania takich działań, które będą także przyczyniać się do ochrony i pomnażania dobrobytu społecznego.

A.T. Lawrence i J. Weber podkreślają, że przedsiębiorstwa powinny brać odpowiedzialność za wszystkie działania mające wpływ na ludzi, społeczność, środowisko naturalne, co implikuje przyznanie się do wszelkiej wyrządzonej krzywdy i, jeśli to możliwe, jej naprawienie [Roszkowska 2011]. Z kolei R.W. Griffin [2002] rolę społecznej odpowiedzialności biznesu postrzega jako zestaw zobowiązań organizacji do ochrony i umacniania społeczeństwa, w którym funkcjonuje.

W 2011 r. Komisja Europejska wydała komunikat, w którym wysunęła propozycję nowej definicji społecznej odpowiedzialności. Zrezygnowano z traktowania CSR jako działalności dobrowolnej na rzecz ukazania jej jako elementu związanego z funkcjonowaniem każdego przedsiębiorstwa i w związku z tym z koniecznością brania odpowiedzialności za wpływy wywierane przez organizację [EC 2011].

Natomiast Światowa Rada Biznesu ds. Zrównoważonego Rozwoju określa społeczną odpowiedzialność jako etyczne zachowanie przedsiębiorstwa wobec społeczeństwa, polegające na stałym zaangażowaniu biznesu, aby postępować etycznie i przyczyniać się do ekonomicznego rozwoju z równoczesnym ulepszaniem życia pracowników i ich rodzin, jak również lokalnej społeczności i całego społeczeństwa [Word Business Council for Sustainable Development 2006].

Banki to instytucje zaufania publicznego, w związku z tym jeszcze w większym stopniu niż pozostałe przedsiębiorstwa działające na rynku zobowiązane są do realizacji koncepcji społecznej odpowiedzialności biznesu. Ich celem nie może być wyłącznie maksymalizacja zysków czy też wartości rynkowej. Na bankach ciąży odpowiedzialność wobec interesariuszy za skutki podejmowania lub zaniechania określonych działań, co wynika z faktu, że odgrywają one w gospodarce rolę komercyjną (wypracowanie korzyści dla właścicieli) oraz służebną (wypełnienie powinności społecznych). Kierunki rozwoju koncepcji społecznej odpowiedzialności banków są różnorodne; są nimi [Korenik 2009]:

- odpowiedzialność ekonomiczna,
- odpowiedzialność prawna,
- odpowiedzialność etyczna/moralna,
- odpowiedzialność społeczna,
- odpowiedzialność ekologiczna/środowiskowa.

Poza tym poszczególne płaszczyzny odpowiedzialności banków można łączyć i tworzyć ich inne rodzaje.

4. Bank komercyjny a ochrona środowiska

Jak wynika z różnorodnych badań, aktualnie coraz więcej instytucji finansowych w coraz szerszym zakresie angażuje się w ochronę środowiska naturalnego [Dziawgo 2010; Lagenda 2014; Zabawa 2015]. Zauważalna jest też wyraźna ewolucja postaw banków wobec problemów ochrony środowiska: od postawy niechętniej lub lekceważącej, poprzez postawę pasywną opartą na częściowym zrozumieniu lub wymuszonej działalności w tym zakresie, do postawy aktywnej, w której ochrona środowiska naturalnego jest logiczną częścią prowadzonego biznesu i atrakcyjną szansą na wyróżnienie się na tle konkurencji [Dziawgo 2010].

Głównymi motywami skłaniającymi banki do działań na rzecz ochrony środowiska są:

- przepisy prawne,
- przekonania kadry menedżerskiej, pracowników, akcjonariuszy,
- rentowność przedsięwzięć proekologicznych w gospodarce,
- presja społeczna,
- postawa partnerów biznesowych.

Konieczność przestrzegania przepisów prawa wyznacza niezbędne minimum działań na rzecz ochrony środowiska, jakie zmuszony jest podjąć każdy bank. Brak

działań powoduje sankcje przede wszystkim prawne, ale także społeczne i biznesowe. Kolejnym motywem zaangażowania przedsiębiorstw bankowych w ochronę środowiska jest wysoki poziom świadomości ekologicznej akcjonariuszy, kadry kierowniczej oraz pracowników, co bezpośrednio wpływa na funkcjonowanie instytucji finansowych, z którymi osoby te są związane. Ważnym czynnikiem motywacyjnym jest także systematycznie rosnąca rentowność inwestycji o charakterze proekologicznym. Do grupy motywatorów możemy również zaliczyć oczekiwania społeczne i oczekiwania kontrahentów biznesowych, np. klientów banków. Presja ze strony społeczeństwa ma charakter pośredni, ponieważ nie dotyczy zakupu konkretnych produktów, mimo to nie należy jej ignorować, gdyż pozyskanie społecznej przychylności dla prowadzonej działalności gospodarczej zdecydowanie ułatwia każdej instytucji finansowej sprzedaż usług. Z kolei presja ze strony klientów ma charakter bardziej bezpośredni, gdyż od tej grupy zależy zawarcie konkretnych transakcji. Niektórzy klienci banków są zainteresowani osiągnięciem zysku z zachowaniem własnych przekonań i zasad. Coraz częściej przekonania te dotyczą poszanowania wymogów ochrony środowiska.

Działania podejmowane przez banki mające na celu ochronę środowiska są znacznie zróżnicowane ze względu na przedmiot działalności, zakres, sposób i skalę realizacji tej aktywności. Jeżeli za kryterium podziału działań proekologicznych realizowanych przez banki przyjmiemy się przedmiot działalności, można wyróżnić trzy główne obszary aktywności banków związanych z ochroną środowiska (tab. 2):

- ekogospodarkę,
- transakcje finansowe,
- działania wspierające.

Tabela 2. Podział proekologicznych działań banków w zależności od przedmiotu

Przedmiot działań proekologicznych		
Ekogospodarka	Transakcje finansowe <ul style="list-style-type: none"> • produkty i usługi, • uwzględnienie ryzyka ekologicznego 	Działania wspierające <ul style="list-style-type: none"> • <i>public relations</i>, • <i>investor relations</i>, • sponsoring, • marketing

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Dziawgo 2010, s. 22].

Zazwyczaj działania na rzecz ochrony środowiska podejmowane przez banki komercyjne mają charakter kompleksowy i systematyczny. W bankach, podobnie jak w innych przedsiębiorstwach, zwraca się uwagę na takie zorganizowanie procesu pracy, aby zaoszczędzić możliwie jak najwięcej zasobów: energii elektrycznej, energii cieplnej, gazu, wody, papieru itp., ograniczyć wytwarzanie zanieczyszczeń oraz racjonalnie postępować z odpadami [Zabawa 2013].

Jak wynika z tab. 2, w przypadku transakcji bankowych można wskazać na dwa zakresy działań, w których wykorzystywane są aspekty ekologiczne. Po pierwsze,

uwzględnienie ryzyka ekologicznego w transakcjach kredytowych. Dotyczy to zarówno oceny zdolności kredytowej klienta, jak i monitoringu operacji kredytowej. Po drugie, oferowanie usług i produktów bankowych powiązanych ze wspieraniem inicjatyw o charakterze ekologicznym (proekologiczne kredyty, depozyty, karty płatnicze, doradztwo finansowe).

Kolejnym obszarem aktywności banków w zakresie ochrony środowiska są działania wspierające ekogospodarkę i transakcje bankowe o nachyleniu ekologicznym. Do działań tych możemy zaliczyć:

- marketing produktów bankowych,
- *public relations* (PR),
- *investor relations* (IR),
- sponsoring.

Jednym ze sposobów umożliwiających pokazanie zaangażowania instytucji finansowej w sprawy ochrony środowiska jest działalność marketingowa banku. Proekologiczne profilowanie produktów i usług bankowych, a następnie prezentowanie tych cech klientom może wyróżnić bank na tle konkurencji. Tematyka ochrony środowiska coraz częściej wykorzystywana jest również w działaniach z zakresu *public relations* i w relacjach z inwestorami społecznie odpowiedzialnymi, którzy przykładają wagę do działań banku na rzecz ochrony środowiska. Ze względu na ich zaangażowanie w kapitał spółki są oni nawet w stanie wpłynąć na władze podmiotu w celu podejmowania działań na rzecz ochrony środowiska. Do działań wspierających można zaliczyć również sponsoring, jednak bardzo często jest to okazjonalny sposób poprawienia ekologicznego wizerunku banku.

Działania podejmowane przez banki w zakresie ochrony środowiska można sklasyfikować również, biorąc pod uwagę skalę zaangażowania instytucji finansowej. Na podstawie tego kryterium wyróżnia się cztery poziomy (od 0 do 3) działań banków na rzecz ochrony środowiska. W przypadku poziomów od 1 do 3 wyższy poziom zawiera cechy charakterystyczne dla niższego poziomu (tzw. mechanizm tzw. lejkowy). Poziom 0 to brak takich działań w danym banku. Poziom 1 to najniższy poziom aktywności podmiotu. Działania na tym poziomie obejmują: dobrowolne sponsorowanie inicjatyw na rzecz ochrony środowiska, działania z zakresu marketingu, *public relations* i *investor relations*. Inicjatywy te wymagają od banku relatywnie najmniejszego zaangażowania. Średni poziom zaangażowania instytucji finansowej w działania na rzecz ochrony środowiska (poziom 2) obejmują wszystkie aktywności z zakresu ekogospodarki, jak również uwzględnienie ryzyka ekologicznego w finansowaniu przedsięwzięć gospodarczych. Poziom tych działań może być potwierdzony certyfikatami (ISO 14001), indeksami (np. *Dow-Jones-Sustainability-Index*) czy ocenami ecoratingu [Zabawa 2013]. Najwyższym poziomem zaangażowania banku na rzecz ochrony środowiska jest poziom 3. W tym przypadku banki w asortymencie swoich produktów posiadają usługi umożliwiające finansowanie ochrony środowiska, np. kredytowanie proekologicznych przedsięwzięć gospodarczych. Charakterystykę poszczególnych poziomów zawiera tab. 3.

Tabela 3. Poziomy zaangażowania banków w ochronę środowiska

Poziom wskaźnika	Nazwa poziomu	Charakterystyka poziomu
0	brak zaangażowania	brak działań na rzecz ochrony środowiska w banku
1	niski poziom zaangażowania	<ul style="list-style-type: none"> • sponsoring, • <i>public relations</i>, • marketing, • <i>investor relations</i>
2	średni poziom zaangażowania	<ul style="list-style-type: none"> • ekogospodarka, • uwzględnienie ryzyka ekologicznego w prowadzonych operacjach finansowych
3	wysoki poziom zaangażowania	w asortymencie usług banku, dostępne są produkty umożliwiające finansowanie ochrony środowiska naturalnego

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Dziawgo 2003, s. 20].

Z kolei D. Korenik [2009] dzieli działania podejmowane przez banki w zakresie ochrony środowiska uwzględniając ich zasięg oddziaływania (tab. 4). Na podstawie tego kryterium wyróżniono trzy rodzaje odpowiedzialności: mikro, mezo i makro. Wymieniona klasyfikacja umożliwia wskazanie obiektu, na który odpowiedzialność jest ukierunkowana.

Tabela 4. Rodzaje odpowiedzialności środowiskowej w zależności od zasięgu oddziaływania

Zasięg oddziaływania	Obiekt
Odpowiedzialność w skali mikro	odpowiedzialność za kształtowanie pożądanych relacji ekologicznych w gospodarce wewnętrznej banku
Odpowiedzialność w skali mezo	odpowiedzialność za kształtowanie pożądanych relacji ekologicznych w gospodarce lokalnej/regionu
Odpowiedzialność w skali makro	odpowiedzialność za kształtowanie pożądanych relacji ekologicznych w gospodarce krajowej

Źródło: [Korenik 2009, s. 37].

5. Inicjatywy banków działających w polskim systemie bankowym na rzecz środowiska naturalnego

Inicjatywy banków komercyjnych w zakresie ochrony środowiska analizowano w czterech obszarach; są nimi:

- ekogospodarka,
- sprawozdawczość środowiskowa,
- doraźne inicjatywy ekologiczne,
- produkty i usługi powiązane z finansowaniem ochrony środowiska.

Najpopularniejszą aktywnością banków w zakresie działań na rzecz ochrony środowiska była ekogospodarka. W zasadzie w każdym z analizowanych podmio-

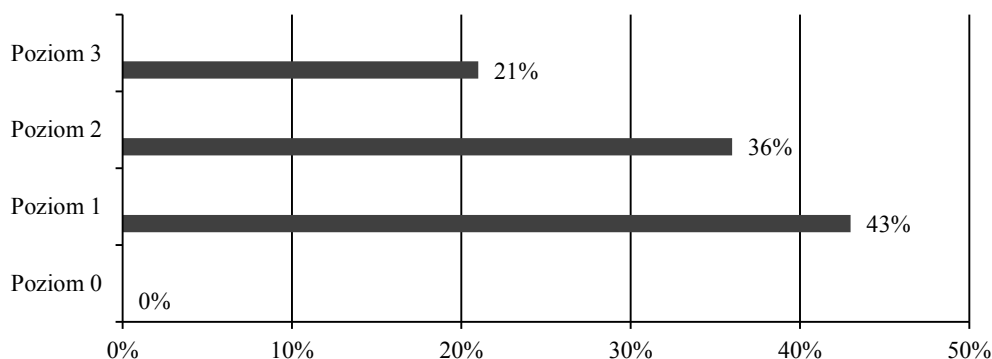
tów zwracano uwagę na takie zorganizowanie pracy i procesu gospodarowania, aby zaoszczędzić jak najwięcej zasobów, racjonalnie postępować z odpadami oraz ograniczyć wytwarzanie zanieczyszczeń (100% omawianych banków). Jednak działania podejmowane przez banki w tym względzie były istotnie zróżnicowane ze względu na zakres, sposób i skalę realizacji aktywności. Prawie co drugi omawiany podmiot mógł się pochwalić dynamicznym wzrostem liczby oddziałów z certyfikatem „Zielone Biuro” przyznawanym przez Fundację Partnerstwo dla Środowiska, wprowadzeniem Systemu Zarządzania Środowiskowego według normy ISO 14001 czy wdrożeniem Systemu Zarządzania Energią (SZE). W pozostałych bankach zaangażowanie w ochronę środowiska było związane z oszczędnością zasobów (papieru, pozostałych materiałów biurowych, wody, gazu itp.).

Kolejną formą proekologicznej aktywności banków były różnorodne, czasowe inicjatywy (60% analizowanych instytucji). Zaangażowanie podmiotów było jednak nierówne, na przykład w Banku Ochrony Środowiska (BOŚ) można było zidentyfikować kilka takich inicjatyw w ciągu roku, podczas gdy w innych pomiotach realizowano zaledwie jeden projekt o takim charakterze. Przykłady realizowanych przez banki działające w polskim systemie bankowym inicjatyw to: akcje sadzenia drzew, zbiórki elektrośmieci, *carpooling*, popularyzacja roweru jako środka transportu w dojeździe do miejsca pracy, ekologiczna edukacja pracowników i społeczeństwa, konkursy dla szkół o tematyce ekologicznej.

W przeprowadzonej analizie, dotyczącej określenia stopnia zaangażowania sektora bankowego w ochronę środowiska, wzięto także pod uwagę sprawozdawczość środowiskową. Jak wynika z badań, prawie 45% analizowanych podmiotów uwzględniło temat ochrony środowiska w sprawozdaniach z zakresu społecznej odpowiedzialności biznesu. Podobnie jak we wcześniej omawianych aktywnościach, zauważono duże różnice w prezentacji informacji na ten temat. Ponad połowa publikowanych raportów zawiera tylko powierzchowne informacje dotyczące aktywności banku w tym zakresie. Pozostałe podmioty systematycznie wydają specjalistyczne raporty dotyczące omawianych kwestii.

Następną formą zaangażowania banków w ochronę środowiska są produkty finansowe umożliwiające finansowanie proekologicznych przedsięwzięć gospodarczych czy pozyskiwanie środków pieniężnych na wsparcie proekologicznych inicjatyw. Ta forma aktywności wykorzystywana była przez banki najrzadziej. Na polskim rynku dominuje Bank Ochrony Środowiska SA (BOŚ), który posiada w swoim asortymencie kilka produktów o tym charakterze (kredyty i depozyty proekologiczne). Poza tym podmiotem, jeszcze dwa banki w omawianym okresie oferowały proekologiczne produkty (proekologiczne kredyty, kartę *affinity*).

Na rysunku 1 zaprezentowano poszczególne poziomy wskaźnika lejkowego, określającego stopień zaangażowania banków w działania na rzecz ochrony środowiska. Jak wynika z przeprowadzonych badań, poziom aktywności banków w tym względzie był różny. W związku z faktem, iż wszystkie podmioty prowadziły pewne działania w zakresie ekogospodarki, nie stwierdzono poziomu zerowego tego wskaź-

Rys. 1. Udział poszczególnych poziomów wskaźnika lejkowego (%)

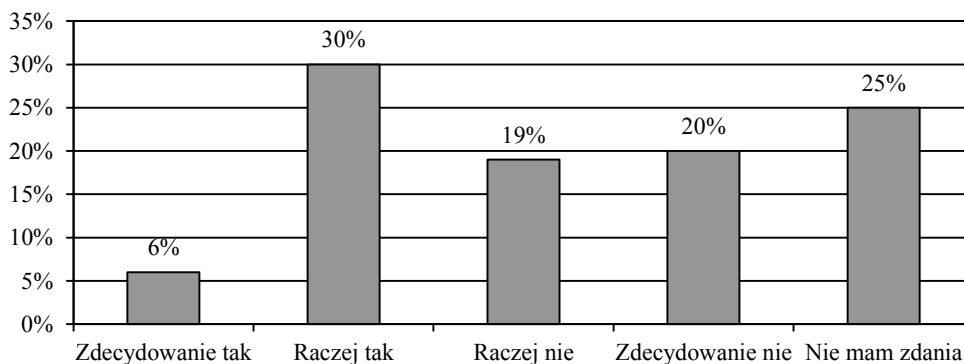
Źródło: opracowanie własne, $n = 14$.

nika. Jednakże skala działania 6 podmiotów (43%) była niewielka; związana była głównie z redukcją kosztów. Podmioty te nie uwzględniały także ryzyka ekologicznego w prowadzonych operacjach finansowych, w związku z czym ich poziom zaangażowania w ochronę środowiska określono jako niski (poziom 1). Poziom drugi (średni stopień zaangażowania) charakteryzował 1/3 podmiotów z grupy omawianych banków. W przypadku tych jednostek aktywności związane z ekogospodarką były inicjatywami priorytetowymi. Wysoki poziom zaangażowania (poziom 3 wskaźnika) zidentyfikowano w 3 bankach. Były to podmioty, które poza różnorodnymi, czasowymi akcjami na rzecz ochrony środowiska oraz działaniami dotyczącymi ekogospodarki oferowały produkty umożliwiające finansowanie ochrony środowiska naturalnego.

6. Czynniki determinujące rozpoznawalność działań banków w zakresie ochrony środowiska

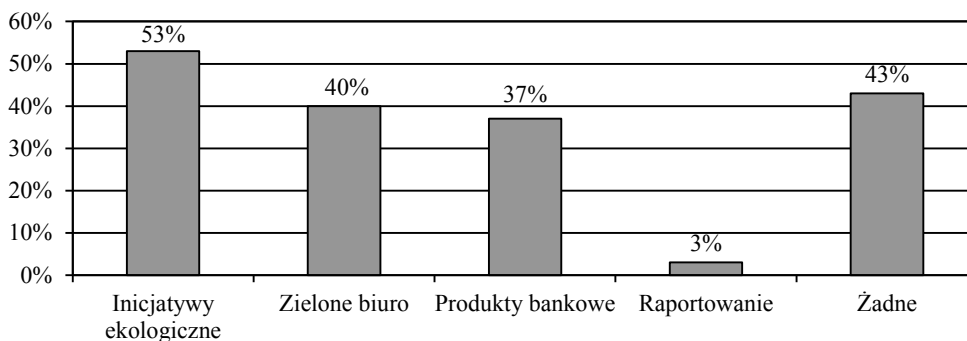
W badaniach poproszono respondentów o wyrażenie opinii na temat, czy zaangażowanie banków komercyjnych działających w Polsce w ochronę środowiska jest wystarczające. Spośród pytaných osób 6% stwierdziło, że zdecydowanie tak, a 30% odpowiedziało, że raczej tak (rys. 2). Prawie 40% respondentów zaznaczyło łącznie odpowiedź „nie” i „raczej nie”. Co czwarta osoba nie miała zdania. Odpowiedź na pytanie dotyczące zaangażowania banków w ochronę środowiska związana była z płcią ($\chi^2 = 21,42$; $df = 2$) i wykształceniem respondentów ($\chi^2 = 44,94$; $df = 4$). Najwięcej odpowiedzi twierdzących udzieliły kobiety i osoby z wykształceniem wyższym.

Kolejne pytanie w kwestionariuszu dotyczyło rozpoznawalności działań banków w zakresie ochrony środowiska, biorąc pod uwagę rodzaj aktywności. Otrzymane wyniki zostały zaprezentowane na rys. 3. Prawie 60% badanych potrafiło wymienić przynajmniej jeden rodzaj takiej działalności. Najczęściej jako przykład społeczne-

Rys. 2. Rozkład odpowiedzi respondentów na pytanie: „Czy banki komercyjne w Polsce wystarczająco angażują się na rzecz ochrony środowiska?”

Źródło: opracowanie własne, $n = 400$.

Rys. 3. Rozkład odpowiedzi respondentów na pytanie: „Które z form aktywności banków komercyjnych w Polsce w zakresie ochrony środowiska w ramach SOB są Panu(-i) znane?”

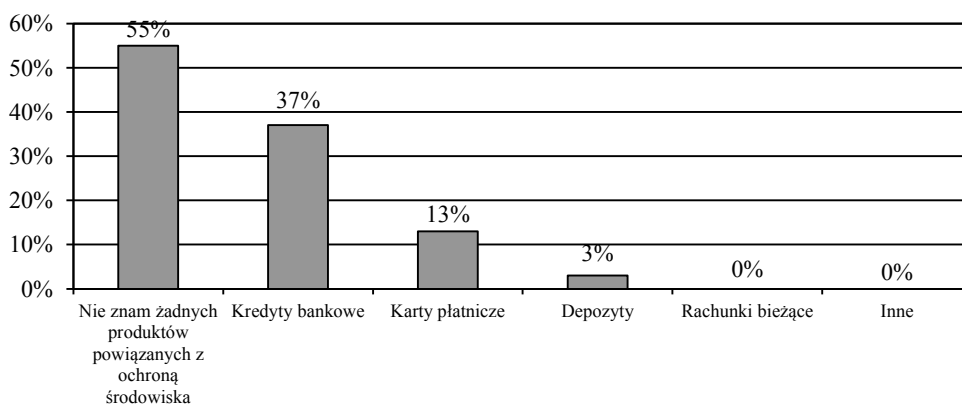
Źródło: badania własne, $n = 400$, wybór wielokrotny, 704 wskazania.

go zaangażowania banków w ochronę środowiska wskazywano różnorodne inicjatywy ekologiczne, jak akcje sadzenia drzew, propagowanie jazdy na rowerze, organizację konkursów itp. (53% wskazań). Znajomość tych inicjatyw związana była z wykształceniem respondentów ($\chi^2 = 6,93$; $df = 2$). Następnie badani wymienili inicjatywę prowadzenia „zielonego biura” (40%) oraz oferowanie produktów związanych z ochroną środowiska (37%). Znajomość tego rodzaju usług bankowych ma związek z płcią, wykształceniem i miejscem zamieszkania badanych. Osoby, które znają takie produkty banków, to głównie kobiety ($\chi^2 = 10,13$; $df = 1$), osoby z wykształceniem wyższym ($\chi^2 = 22,93$; $df = 2$) i mieszkańcy miast ($\chi^2 = 8,17$; $df = 1$). Wysoki poziom rozpoznawalności tych działań w grupie osób z wykształceniem wyższym wynika z faktu, iż ta grupa respondentów charakteryzuje się najwyższym

współczynnikiem ubankowienia, w związku z tym najlepiej zna ofertę banków. Usługi bankowe powiązane z ochroną środowiska najrzadziej rozpoznawalne są w grupie mężczyzn, osób z wykształceniem zawodowym i respondentów zamieszkujących tereny wiejskie i miejskie. Pozostałe osoby nie potrafiły wymienić żadnej inicjatywy podejmowanej przez banki dotyczącej ochrony środowiska.

Niespełna 5% badanych, wskazując na rodzaj aktywności banku w zakresie ochrony środowiska, wymieniło raportowanie. Znajomość tej działalności była zderminowana wykształceniem badanych ($\chi^2 = 6,93$; $df = 2$). Taką odpowiedź zaznaczali głównie respondenci z wykształceniem wyższym.

W kwestionariuszu poproszono respondentów także o wskazanie konkretnej grupy produktów bankowych powiązanych z ochroną środowiska. Na rysunku 4 przedstawiono rozkład odpowiedzi na to pytanie. Jak wynika z przeprowadzonych badań, najlepiej rozpoznawaną grupą usług bankowych były kredyty proekologiczne (37% odpowiedzi). Ankietowani wymieniali tutaj: kredyty na dofinansowanie ekologicznych źródeł energii, np. zakup kolektorów słonecznych, budowę oczyszczalni ścieków, ocieplanie budynków, a także kredyty na sfinansowanie wymiany pieca. Prawie 15% pytanych wskazało na karty płatnicze typu *affinity*, a 3% – na depozyty bankowe.

Rys. 4. Rozkład odpowiedzi respondentów na pytanie: „Które produkty bankowe powiązane z ochroną środowiska są Pani(-u) znane?”

Źródło: badania własne, $n = 400$, wybór wielokrotny, 432 wskazania.

W ostatnim etapie badań respondentom zadano pytanie, czy przestrzeganie przez bank zasad odpowiedzialnego biznesu w zakresie ochrony środowiska wpływa na decyzje o zakupie produktów bankowych w określonym banku. Jak wynika z badań, tylko niespełna 5% klientów tych instytucji zaznaczyła odpowiedź „tak”. Dla 1/3 respondentów jest to nieistotne. Natomiast 43% badanych nie miało zdania w tej kwestii. Pozostali ankietowani należeli do grupy osób nieubankowionych, w związku z czym nie podejmują decyzji o zakupie usług na rynku bankowym.

7. Zakończenie

Na podstawie przeprowadzonej analizy można stwierdzić, że banki komercyjne w Polsce podejmują różnorodne działania na rzecz ochrony środowiska, a efekty tych inicjatyw wpisują się w ramy realizacji strategii odpowiedzialnego biznesu. Najwięcej działań jest podejmowanych w zakresie ekogospodarki. Na polskim rynku finansowym można już wyróżnić grupę banków, których działania w tym względzie są aktywnościami priorytetowymi, systematycznymi i długofalowymi. Z drugiej strony jest grupa podmiotów, dla których niejednokrotnie wymieniona aktywność to działania okazjonalne i powierzchowne, a następnie przesadnie prezentowane w ramach *public relations*. Dlatego też działania o tym charakterze cechowały się najwyższym stopniem rozpoznawalności w grupie badanych osób.

Szczególną formą aktywności instytucji finansowych na rzecz ochrony środowiska jest możliwość oferowania produktów i usług bankowych powiązanych ze wsparciem inicjatyw z zakresu ochrony środowiska. Ta forma aktywności była realizowana przez banki najrzadziej (21% podmiotów). Z całą pewnością banki komercyjne powinny w większym stopniu wykorzystywać specyfikę prowadzonej przez siebie działalności do angażowania się w inicjatywy o charakterze proekologicznym.

Aktywna postawa banków zmierzająca do ochrony środowiska może stanowić istotny element w utrzymaniu czy zwiększeniu przewagi konkurencyjnej na rynku usług finansowych. Jak wynika z omówionych badań, 5% respondentów (głównie osoby z wykształceniem wyższym) bierze pod uwagę proekologiczną działalność banku, podejmując decyzje finansowe. Należy oczekiwać, że takich klientów będzie więcej w związku ze wzrastającym poziomem świadomości obywateli w zakresie ochrony środowiska.

Literatura

- Bazarnik J., Grabiński T., Kąciak E., Mynarski S., Sagan A., 1992, *Badania marketingowe. Metody i oprogramowanie komputerowe*, Canadian Consortium of Management School, Akademia Ekonomiczna w Krakowie, Warszawa-Kraków.
- Davis K., Blomstrom R., 1968, *Business and its environment*, Academy of Management Journal, no. 11/2, s. 237-238.
- Dziawgo L., 2003, *Eco-Offers of Banks and Investment Funds. Poland and International Trends*, UMK, Toruń.
- Dziawgo L., 2010, *Zielony rynek finansowy. Ekologiczna ewolucja rynku finansowego*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- European Commission, 2011, *A renewed EU strategy 2011-14 for Corporate Social Responsibility*, Brussels European Commission, 25.10.2011 COM(2011) 681 final.
- European Commission 2012, *Innovating for Sustainable Growth: A Bioeconomy for Europe*, Brussels, 13.02.2012 COM(2012) 60 final.
- Griffin R., 2002, *Podstawy zarządzania organizacjami*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

- Korenik D., 2009, *Odpowiedzialność banku komercyjnego. Próba syntezy*, Difin, Warszawa.
- Kukuła K., 2003, *Elementy statystyki w zadaniach*, PWN, Warszawa 2003.
- Lagenda I., 2014, *Zielony odcień biznesu*, <http://www.aleBank.pl> (14.12.2015).
- Ranking „50 największych banków w Polsce 2014”, *Miesięcznik Finansowy „Bank”*, nr 06/2015, s. 32-35.
- Roszkowska P., 2011, *Rewolucja w raportowaniu biznesowym. Interesariusz, konkurencyjność, społeczna odpowiedzialność*, Difin, Warszawa.
- Wółczek P., 2014, *The concept of corporate social responsibility and sustainable development*, *Problems of Sustainable Development*, vol. 9, no 1, s. 157-166.
- World Business Council for Sustainable Development, 2006, *Corporate Social Responsibility: Making Good Business Sense*, <http://www.wbcsd.org> (14.12.2015).
- Zabawa J., 2013, *Ekogospodarka współczesnych banków jako przejaw realizacji idei CSR*, *Zarządzanie i Finanse*, nr 2/2013, s. 667-678.
- Zabawa J., 2015, *Ekologiczne wyzwania współczesnej bankowości – przypadek Grupy Deutsche Bank*, *Research Papers of Wrocław University of Economics*, no 395, vol. 1, s. 408-417.